

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
חוקת ובלק
תמוז ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין כתובה בנוסח תימני לבני זוג ספרדים או אשכנזים, וכן תיקון כתובה כזאת אם נמצאה בה טעות או כתובה דאירכסא – שנאבדה.

שינוי המבטא ומסורת קריאת ס"ת ותפילה אצל העדות האחרות, ובעניין אל תטוש תורת אמך.

הרחבה בעניין נוסח הכתובה המקורי לפי מסורת יהדות תימן, ועדיפות נוסח פעולת צדיק.

השלמת התשובה לשואל בשיעור הקודם לגבי שיטת הגר"ש וואזנר בעניין הרחקות נוספות מן הנדה בזמנינו, ובדורות שעברו, חידוש הגרי"ח בבן יהודע כי נחלשה הסטרא אחרא, עניין שינוי הטבעים בדורות האחרונים, ושהצדיקים היו נזהרים בחומרות גבוהות.



כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 550

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031



השיעור מוקדש להצלחת החתן

ה"ה אביעד בן ידידנו הרב יואב חלא הי"ו, והכלה שתחי'.

המקום ברוך הוא יברך את החתן והכלה, שיזכו לבנות בית

נאמן כשר טהור וקדוש בישראל, וימלא כל משאלות ליבם

וליבנו וליבכם לטובה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת החתן אביעד הי"ו בן ידידנו רב פעלים לתורה ולתעודה, הגבאי הראשי כאן בבית המדרש פעולת צדיק, הרב יואב חלא יצ"ו, העומד לימין מוסדותינו יד מהרי"ץ בפרט, ולהפצת התורה ומסורת אבותינו בכלל. המקום ברוך הוא יברך את החתן והכלה, שיזכו לבנות בית נאמן כשר טהור וקדוש בישראל, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה, אכי"ר.

בעניין כתובה בנוסח תימני לבני זוג ספרדים או אשכנזים, וכן תיקון כתובה כזאת אם נמצאה בה טעות או כתובה דאירכסא – שנאבדה.

נדרשתי בעניין כשרות הכתובה החדשה בנוסח תימן, היוצאת לאור ע"י מכון פעולת צדיק בראשות הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א, שנכתבה לבני זוג מעדות המזרח.

כך מובא בספר משוש חתן, בירורי חופה וקידושין, חיברו תלמיד חכם ספרדי, הרב מסעוד משולם הי"ו. שאלו אותו, לגבי זוג ספרדי, חתן וכלה, אשר כתבו להם כתובה בנוסח תימני. הוא מדבר על 'הכתובה החדשה היו"ל ע"י מכון פעולת צדיק'. הספר הזה נדפס בשנת תשס"ה, אז בזמנו הכתובות שלנו היו בגדר 'חדשות'.

שאלה זאת, נשאלת בכמה וכמה צורות. כך או הפוך. עוד השבוע, דיבר איתי ת"ח אחד, שבמשפחה שלו, החתן רוצה כתובה בנוסח תימני, אבל ראש הישיבה רוצה דוקא את הנוסח שלו, נוסח אשכנזי. או אפילו אם נזדמן כך, שאין להם נוסח אחר, הגיעו לאולם ואין כתובה אחרת, רק כתובה בנוסח שאינו מתאים לפי מנהג העדה של החתן. כמובן, אם החתן והחלה הם משני עדות שונות, אזי הולכים לפי מנהג הבעל.

כמרבן, מזדמנת שאלה זו לפעמים, כאשר הכתובה פסולה. לצערינו, ישנן הרבה כתובות שהן פסולות, וצריכים להחליף אותם, עושים 'כתובה דאשתכח בה טעותא'. זהו נוסח כתובה מיוחד, אם נמצאה בכתובה המקורית טעות, כגון טעות בכתיבת השמות, או שישנו איזה

פסול אחר, כפי שמצוי לפעמים שאחרי הסכום משאירים מקום ריק, זהו שטר שעשוי להזדייף, הוא פסול כי אפשר לזייף אותו.

אפי' שלא חושדים בהם שזייפו, אבל השטר צריך להיות שא"א לזייף אותו, ואם הוא נעשה בצורה שאפשר לזייפו, כיון שהשאירו מקום ריק, לא עשו 'טיוט', אזי אפשר להוסיף עוד סכומים.

ישנם פוסקים המחמירים גם בשמות החתן והכלה, שלא יהיה אפשר להוסיף פרטים, כגון פלוני בן פלוני 'הלוי', ואז לבוא ולטעון שזה אינו הוא. וכוליה. קל וחומר אם קרה שטעו ועשו מחיקה, ישנם כאלה אשר אפי' שמו טיפקס, זה שטר החשוד כמזוייף. בכל אופן מדיני שטר, אסור שיהיה דבר כזה. אם כן, מחליפים את הכתובה. ולפעמים מי שמחליף, הוא אשכנזי או ספרדי או תימני, וזה שבא אליו רוצה כתובה חדשה, אבל יש לו רק כתובה בנוסח שלו.

אותו הדבר לגבי 'כתובה דאירכסא', פי' שנאבדה, לפעמים הכתובה נעלמה מאיזו סיבה, לא מוצאים את הכתובה, והוא הדין אם נשרפה וכדומה, א"כ צריכים לכתוב כתובה אחרת. אבל לרב ישנו נוסח, שאינו מתאים לבעל שרוצה לעשות זאת. האם זה כשר, לכל הפחות בדיעבד? לכתחילה בודאי שכל אחד צריך לעשות לפי מנהגו, משום 'אל תטוש תורת אמך', אבל בשעת הצורך, או בשעת הדוחק, או בדיעבד אם זה כבר נעשה, האם צריך להחליף אותה?

כותב החכם הזה שליט"א, ששאלו אותו על כך, זוג ספרדי שנתנו להם כתובה בנוסח תימני שבהוצאת מכון פעולת צדיק.

והוא ענה כך, הנה פשוט כי על אף השינויים בנוסח, התאריך נכתב בארמית, וכן המניין שם לחרבן הבית ועוד, הכתובה כשרה למהדרין.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לדבריו, זהו אפילו לגבי הנושא אשר דנו עליו בספרים רבים, כמדומני שהראשון הוא הריטב"א הסובר, כי אם כתבו בכתובה 'מאתן' זווי דחזו ליכי מדאורייתא, הכתובה הזאת פסולה ואסור להשהותה, כיון שאנו פוסקים שהכתובה היא מדרבנן.

ישנה בכך מחלוקת גדולה, אולם כך היא דעת הגאונים, ורוב הראשונים. אמנם רבינו תם סובר, שהכתובה היא אכן מדאורייתא. לכן ישנן כתובות של אשכנזים, שכתוב בהם כך, 'דחזו ליכי מדאורייתא'. וישנן כתובות, בעדות אחרות, שכתוב בהן 'דחזו ליכי מדרבנן'. כותבים כך במפורש, שזה מדרבנן. אבל בדרך כלל, המקובל הוא שלא לכתוב כלום, אלא רק 'דחזו ליכי'. האם זהו מדאורייתא או מדרבנן, זאת תשאיר לבית המדרש, אל תיכנס לזאת בכתובה.

בכתובה שלנו התימנים, יותר מובן שזה מדרבנן, כיון שאנו כותבים במפורש, 'דאינון מזווי כספא טבא עשרין זוין וחמשא זווי'. פירושו, שזה לא כסף צרי אלא כסף מדינה, וא"כ זה רק שמינית. לא מאתיים זו, אלא הערך הוא הרבה פחות, שמינית מכך. בגלל שזה מדרבנן, לא הולכים לפי המטבע של דאורייתא, אלא מטבע מדרבנן שערכו הרבה פחות. 'עשרין זוין וחמשא זווי'. א"כ מובן, כי יוצא במפורש שזה מדרבנן.

נשאלת השאלה מה יהיה, אם כתבו בנוסח כזה לחתן שהוא אשכנזי?

למעשה, הרמ"א [באהע"ז סימן ס"ב] לא מכריע בעניין זה במפורש, הוא מביא שישנן דעות שזה מדאורייתא וי"א שזה מדרבנן. לכן מן הבחינה זאת, אין אצלם הכרעה מפורשת, עד כדי כך שנגיד שהכתובה תהיה פסולה, ואפילו אם כתבו במפורש שזהו מדרבנן. כי כיון שהם לא קבעו בהחלט שהיא מדאורייתא, ואי אפשר להכחיש שרוב הראשונים סוברים שהיא מדרבנן, לכן כתובה זו כשרה גם להם.

הוא תפס תחילה את השינוי הראשון, כי הכתובה שלנו מתחילה בלשון ארמית, למשל אם כותבים את הכתובה כעת במוצש"ק, ביום ראשון, כותבים 'בחד בשבא', ומחר בערב 'בתרין בשבא'. למעשה, בודאי שהצדק איתנו, כיון שכל הכתובה היא בל' ארמית, א"כ כיצד נפתח בלשון הקודש? בכל אופן, הם לא נוהגים כך.

ולגבי מה שהוא כותב, כי מונים שם לחרבן הבית, זאת טעות, זה לא נכון, אף אחד לא מונה בכתובה לחרבן הבית. רק בתשעה באב, מונים לחרבן הבית. אבל כוונתו, למניין השנים לשטרות.

הוא ממשיך וכותב, ואין לפסלה מחמת השינויים שנעשו בה, שהכל נעשה מפי ספרים וסופרים ומקורות מוסמכים, כדהוכיח באורך בספר טופס כתובות. אה, אם לא היה את הספר טופס כתובות, כמה היו לנו ויכוחים וטענות. אבל ברוך ה', שהספר כבר סלל את המסילה. רואים שהכל מבוסס, וממילא רגועים.

וכל שאין השינויים מהותיים בעיקרן של דברים, אע"פ שעדיף לא לקחת כתובה כזו לכתחילה לבני עדות המזרח, מ"מ כל שנכתבה כהלכתה – הרי היא כשרה ומהודרת, ואין צריך להחליפה.

וגדולה מזאת ראיתי בספר משפט הכתובה [שער ה' פ"ב עמ' שכ"ט ד"ה ושאלתין שכתב בשם אחד מגדולי ההוראה בב"ב שליט"א, שדעתו להכשיר לספרדים בזמנינו אף כתובה שכתוב בה חיוב מאתן זווי 'מדאורייתא', בלי שום מחיקה וקיום וכדו'. דאין זה השיקרא שכתבו הראשונים, אלא שהדבר ידוע כיום שלקח מהדפוס נוסח אחר שאינו מתאים לו ע"כ. ודוק מיניה ואוקי באתרין.

וכל שכן הוא הכא, דמר בר רב אשי חתים עלה, הגאון הגדול הנ"ל, ואין לפקפק ולהרהר אחריו.

לפעמים כאשר החלפתי הרבה פעמים כתובות בעבר, הייתי צריך לעשות השלמות. הרי בנוסח שלהם, מוסיפים הרבה דברים שאינם כתובים בנוסח שלנו, כגון איפה מקום הדירה, וכן 'ולא ישא וכו' אשה אחרת עליה כי אם ברשות בי"ד הצדק', ועוד כמה דברים שהאשכנזים מוסיפים, והספרדים אשר מוסיפים שהחתן נשבע בתקיעת כף וכו'. א"כ כאשר אתה מחליף את הכתובה, גם אם הבעל תימני, הוא כבר התחייב על כך. בעת שעושים כתובה חדשה ומבטלים את הכתובה הקודמת, אי אפשר להתעלם מכך שבכתובה הקודמת היו כתובים תנאים מסויימים, ואי אפשר שהתנאים הללו כעת יתבטלו. לכן, אני מוסיף זאת בצד, או לשעבר מאחורי הכתובה. 'בכתובה הקודמת נוספו תנאים כך וכך, וקנינו מן פלוני ביום פלוני קשחג"ם'. קשחג"ם, גם על תנאים אלו. זהו ראשי תיבות, בקנין שלם ח'מור ג'מור מ'עכשיו. והכל שריר וקיים. ושוב הפעם חותמים. זאת אומרת, ישנן חתימות, גם למטה וגם מן הצד.

אם ישנם דברים נוספים בכתובה הקודמת, צריך להמשיך אותם, את החיובים שנתחייב בזמנו, ואי אפשר לבטלם. אבל לגבי עיקר הכתובה בעצמה, אין הבדל.

שאלה מהקהל: לגבי מה שצריך להוסיף התנאים שהיו בכתובה הקודמת, האם זה גם כשהאשה מוותרת.

תשובת מרן שליט"א: למה שתוותר. בדר"כ היא לא מוותרת, ואדרבה. בכל אופן, יש שם אצלם תוספת בנוסח, ולא יפתנה ולא יסיתנה שתמחול לו סכי כתובתה. לא כדאי להסתבך בשינויים. מה שהיה, הוא שיהיה.

ראיתי לפני שנים רבות כתובה מודפסת ממרוקו, שיש בה דוקא הרבה דברים הדומים לנוסח שלנו, אם אינני טועה. הכתובה הזאת נכתבה בעיר קזבלנקה, אבל לאדם רגיל אי

אפשר לדעת שהיא נכתבה שם, כיון שכתוב שם שהיא נכתבה בעיר 'דאר אלבידא', זהו שמה המקורי של קזבלנקה, בלשון ערבית. הרי השם קזבלנקה, זהו שם צרפתי חדש. כנראה זאת כתובה קצת ישנה.

בכל אופן, הוא כותב בשם ספר משפט הכתובה, כי גם לספרדי או לתימני הפוסק כדעת הרמב"ם והש"ע, שהכתובה היא מדרבנן, אם כתוב בכתובה המלה 'מדאורייתא', למרות שלדעת הריטב"א ועוד הרבה פוסקים זה פסול, טוען אחד מגדולי ההוראה בב"ב, שלא פורש שמו, שבזמנינו זה לא יהיה פסול, כיון שהיום יודעים שמוכרים וקונים בחנויות את הכתובות, או מהיכן שנזדמן לו לקחת, כגון שהרב נתן לו, או ממשרד הרבנות, ממילא אי אפשר להגיד שהוא נתכוון לכתוב דבר שקר, ושהשטר הזה הוא פסול, כיון שהדבר לא נעשה כאן עם איזו כוונה מסויימת. הוא לקח מה שנתנו לו, ויצא לו הנוסח הזה.

זאת סברא מאד מחודשת, ולמעשה גם בספר משפט הכתובה אשר הביא זאת, הוא כתב את זה רק במהדורא הראשונה, שהיתה אז רק שני כרכים, כיום זה כבר שמונה כרכים, יישר כוחו של ידידנו המחבר החשוב שזיכה אותי בהם, הוא הרה"ג אליהו בר-שלום שליט"א, ושם ובחלק ג' דף ס"ז הוא בעצמו לא כ"כ מסתמך על כך, ומביא בעניין זה חילוקי דעות. לפי דבריו, מסקנתו שאם ישנו דבר כזה, אזי צריך להעביר קו על המלה 'דאורייתא', ואפילו בלי קיום, כיון שמבינים שזאת שגיאה, ואין כאן מטרה לזייף, אלא שישנו בכך איזה עניין הלכתי, ולכן על כך אפילו לא צריך שיהיה קיום. אפשר להסתדר.

לא אאריך כעת בנושא דלעיל, כבר שם בספר משפט הכתובה במהדורא החדשה נחלק א' דף ס"ח הרחיב בכך, ולמסקנא למעשה הוא כותב בזה"ל, כתיבת הכתובה מוטלת על החתן. ויש להקפיד שנוסח הכתובה יתאים למנהגו של

שערי יצחק – השיעור השבועי

תכלאל וסידור בנוסח ק"ק תימן, האם הוא יכול להתפלל בו? או למשל אם הוא כבר התפלל, האם בדיעבד יצא ידי חובה? וכן הלאה.

התשובה היא, פשיטא שיצא ידי חובה. וכי שינויי הנוסח הם לעיכובא? הרי אפילו אם האדם טעה מעצמו, שינה דבר שאינו בגדר שינוי מטבע, אפי' אמר מלה שאינה קיימת בשום נוסח בעולם, אם הדבר הזה אינו משמעותי, אזי הוא לא מעכב. ק"ו אם המדובר בנוסח קיים של עדות אחרות, שאיננה העדה שלו. היכן מצינו, שאל תטוש, פוסל לעיכובא? אין דבר כזה. אכן לכתחילה, צריך שתאמר את הנוסח שלך. אבל בדיעבד, אם אמר נוסח אחר, אפי' נוסח שלא קיים בעולם אשר אין בו בעיא מבחינה הלכתית, פשיטא שיוצאים ידי חובה. אם כן, וכי הכתובה גריעא יותר מנוסח התפילה?

אמנם ישנו מקום אחד, שלכאורה היה אפשר לטעות בכך, והוא בהלכות פסח, שם וסימן תנ"ה סעיף ה' כתב הטור בזה"ל, והרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח, וכן נוהגין בכל אשכנז. האשכנזים, כבר בדורות הראשונים החמירו בכך, ואחר כך גם הספרדים, שלא מוסיפים מלח במצה. או מדין לחם עוני, או מצד שהחום של המלח עלול להחמיץ.

וממשיך הטור ואומר על כך, ואין טעם ברור לאסרו, ומכל מקום אין לשנות משום אל תטוש תורת אמך.

לכאורה יוצא מכאן, כי כאשר ישנה בעיא מצד 'אל תטוש תורת אמך', הדבר אסור גם בדיעבד. וכך גם מובא בהגהת הרמ"א [על הש"ע שם], ואפילו בדיעבד יש לאסור.

אבל, הדבר אינו דומה. כיון שלגבי מלח במצה, זה לא שהמנהג שלהם היה לאסור בגלל 'אל תטוש' אלא שהיה מנהג כזה, שאם שמים מלח במצה, פסקו שזה אסור. דהיינו, זה לא שבאים

החתן ולא לשנות לו, כיון שיש כמה שינויים בין נוסח הספרדים לנוסח האשכנזים, ויש בהם נפק"מ למעשה. דהיינו, לכתחילה שיהיה כפי הנוסח שלו, בלי שום פרט שיש בו אפי' מה לדון.

וידידנו הרה"ג איתמר כהן שליט"א שלח לי הערה על כך בזה"ל, ראיתי כתובות רבות מאד מכמה מקומות בתימן שכתבו דחזו ליכי מדאורייתא, ויש שכתבו מדרבנן או מרבנן, ורובם לא כתבו כלום עכ"ל. ואמנם זה נכון, אבל הם חדשים מקרוב באו, מקומות שנגררו בעניינים רבים אחרי הגהות הרמ"א בבלי דעת, כמ"ש בס"ד נוכח השלחן שבתחילת שלחן ערוך המקוצר].

בספר הזה, משוש חתן, לגבי השאלה של כתובה תימנית שנכתבה לבני זוג מעדות המזרח, הביא שם בהמשך הערה של רב אחד, האומר כי אולי זה כן פסול. וז"ל, והרה"ג שמעון אשר שליט"א אמר אף דמדין שטר הרי זה שטר כשר, מ"מ הכתובה פסולה מדין 'אל תטוש'. ולי הדבר צריך עיון. הוא בעצמו מסתפק בכך, אבל החכם הוא אומר שכך נראה. למרות שמדיני שטר אתה צודק, אבל מדין 'אל תטוש' זה פסול.

אחר כך הוא דן לגבי פרטים אחרים, כגון שבכתובה שלנו התימנים, החתן אינו חותם. על כך הוא כותב כי בודאי שאין בזה שום חשש, זה לא פוסל. בכתובה נוסח תימן שאין מקום לחתימת החתן, ולא חתם החתן, הכתובה כשרה ללא פקפוק. דבר זה ברור, וישר חיליה לאורייתא.

אבל, מה עם 'אל תטוש'?

שינוי המבטא ומסורת קריאת ס"ת ותפילה אצל העדות האחרות, ובעניין אל תטוש תורת אמך.

מה הדין, אם ספרדי רוצה להתפלל שמונה עשרה וכדומה, אבל אינו יודע את הנוסח בעל פה, והוא מוצא סידור בנוסח אשכנזי, או מצא

ודנים, מה הדין אם מישהו נתן מלח במצה, ופסקו שאסור בגלל 'אל תטוש', אלא שהיה מנהג לאסור זאת. זהו בעצם חלק מן המנהג. אבל בנ"ד, לגבי שינויי הנוסח, שזהו דבר שאינו מצוי, ולא ידוע מהו המנהג לגבי דייעבד, אזי בדיעבד שפיר דאמי.

שאלה מהקהל: לדעת הטור, 'נוהגים לאסור לתת מלח' זה דוקא לכתחילה, או שגם אם כבר נתנו, זה נאסר?

תשובת מרן שליט"א: אולי נכון כדבריו. אבל כך היא המשמעות.

בספר שו"ת עזרת מצר [נדף פ"ח] כתב כך, המלח – בהתחלה הוא דין מה שמדובר בספרים רבים, וגם בעין חיים למהרי"ן, על איזה מלח מדובר, כי יש מלח מחפירה או מלח מההרים וכו' – ס"ל להטור דאינו מחמיץ לכ"ע, ומדינא מותר אפילו לכתחילה, אבל משום אל תטוש וכו' יש לאסור אפילו בדיעבד, אם לא בשעת הדוחק שאין לו עיסה אחרת. אם לאדם אין מצה אחרת ברשותו, זה יהיה מותר, ושיקיים בזה את המצוה. כי 'אינו אסור אלא משום אל תטוש'.

אבל לגבי מה שאמרנו לגבי שינויי הנוסחאות, שזהו בודאי דבר היותר דומה לנושא שלנו, בעניין נוסח הכתובה, הביא בספר באר משה [נדף כ"ג] בשם רב פוסק אחד כך, וטעמו ונימוקו של הרב הפוסק היה, משום דכל שינוי ממבטא למבטא, בין מאשכנזי לספרדי בין מספרדי לאשכנזי, היא בכלל קרא ולא דקדק באותיותיה, שאסור לעשות לכתחילה. ויש פוסקים שאפילו בדיעבד לא יצא, וגם בכגון דא יש לומר 'אל תטוש תורת אמך' שייכה בה, שהיא יסוד תורתנו הקדושה.

והמעין בב"י [או"ח סי' ס"א] יראה שכן הוא האמת, ובלי ספק שלפסקו של הרב הנ"ל המחבר אין שום יסוד, וכל ראיותיו אינן ראיות, מחמת טעם פשוט דידוע דמי שרגיל להתפלל

במבטא אשכנזי ועתה רוצה לשנות למבטא ספרדי, בן יום ובן לילה אי אפשר לו לעשות כדבר הזה, ובפרט בדבר שהורגל כבר זה כו"כ שנים זמן זמנים טובא, וא"כ מן הסתם כו"כ חדשים ושנים צריך שירגיל א"ע להתפלל במבטא ספרדי עד שיעלה בידו להתפלל בלי גימגום, ועד אותו זמן פסוק א' יאמר במבטא אשכנזי ופסוק אחד במבטא ספרדי, עוד נוסף, חצי פסוק במבטא זה וחצי האחר במבטא אחר, ושלא עוד יותר מזה, תיבה אחת במבטא זה והתיבה אחרת במבטא אחר, ופעמים גם תיבה אחת חצי יאמר במבטא זה וחצי במבטא אחר, ובזה נדחו גם ראיותיו בענין אל תטוש תורת אמך עיי"ש והבן.

ישנם עוד שדנו בכך כאשר ראיתי כהאיי לישנא [התורה והמדינה יא–יג פרק ששי עמ' שפ"ז] השוני במבטא, נידון בגדולי הדור ועמודי ההוראה הקודמים, ובהם הגרא"ה והרב הגאון העצום ר' יוסף הלוי ראב"ד בת"א ויפו והרב הגאון הגר"צ עוזיאל זצ"ל ועוד ועוד. ובספר משפטי עוזיאל נדפסה בחאו"ח ב"הסכמה" תשובת הגרא"ה לאיסורא מצד ואל תטוש תורת אמך, והגר"צ חלוק עליו בסי' א' בארוכה. והגאון מהר"י הלוי ידוע לכל באי העיר הזאת והנכנסים לביתו, שמאד מאד קפיד כל ימיו אהכי, ופסק שלא יוצאים י"ח הקריאה כל עיקר, דשוני המבטא נאמר בפלוגתא איך היה מסיני. להרב אין זה אלא לכתחילה מצד ואל תטוש, ולדידיה אפי' בדיעבד לא יוצאים.

בקיצור, נחלקו בעניין זה, לא כולם הסכימו שזה לא מעכב. יש אומרים שזה רק לכתחילה, מצד אל תטוש, והוא אומר כי גם בדיעבד לא יוצאים. טוב. א"כ ישנו צד כזה. אבל, זהו חידוש גדול. בודאי שזה לא 'סוגיין דעלמא'. וע"ע בהקדמת תכלאל תפילת כל-פה.

והר"ן שכ' שם, נמצינו למדין בתורת המנהגות שכל מנהג איסור שהוא בעיר אחת כו' כל בני

שערי יצחק – השיעור השבועי

בספר מגן אבות [עמ' ל"ו] מובא כך, אין לשנות ממנהגי התפילה, ויש בזה משום אל תטוש תורת אמך. ואם שינה בדיעבד יצא בתפילתו. ובהערה 63 מובא, כ"כ בשו"ת יוסף אומץ [סי' כ"ז] עפ"י האריז"ל, דיי"ב חלונות יש בשמים כנגד י"ב שבטים, ומי שמשבט אחד שינה לנוסח אחר בודאי יצא ידי תפילתו. וכ"כ בשער אפרים [סי' י"ג].

גם בספר מענה לשון [סימן ב' עמ' רס"ה] מובא כך, אין להתפלל בנוסח אשכנז לספרדי כלל, וי"ל דיש בזה משום ואל תטוש תורת אמך, ואמנם אם התפלל בדיעבד בודאי שיצא ידי חובת תפילה.

בספר ויברך יהודה [קובץ תורני ה', דף מ"ז] מובא כך, ראיתי עוד בענין המנהגים בתשובות והנהגות להגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א ח"א סי' ס"ח שדן אם אפשר לשנות את נוסח התפילה מנוסח ספרד לאשכנז ולהיפך מטעם איסור טיטוש תורת אמך, ששיטת מהרשד"ם שאין איסור, ולשיטת הנצי"ב והפאת השולחן והשואל ומשיב יש איסור אל תיטוש תורת אמך. ומבואר שנחלקו בזה אפילו שלא מעכב כל צד, מ"מ יש אל תיטוש תורת אמך לפי שיטות מסוימות. וא"כ יש לחוש להם.

ובענין נוסח התפילה כ' במשנה ברורה בסימן ס"ח ס"ק ד' דאין לשנות מאשכנז לספרד כיון שיש שערים בשמים עיי"ש ואין לשנות, אך מ"מ האשכנזים המתפללים עם הספרדים יוצאים ידי חובה.

בספר ודרשת וחקרת [או"ח סימן כ"ו, עמ' ל"ז] מובא, שהשואל ומשיב כתב שיש בו משום אל תטוש, (והפאת שלחן משום לא תתגודדו), ועל כרחנו שהוא אינו מעכב בדיעבד, אבל לכתחילה יש להזהר כל אחד כפי מנהגו.

[גם ידידנו הראח"כ שליט"א כתב לי על כך בזה"ל, פסול-כתובה מצד אל תיטוש, לא

העיר חייבין בו מן הדין שנאמר ואל תטוש תורת אמך, שמזה דייק הרשד"ם בתשובה או"ח שדוקא במנהג שיש בו צד איסור שייך איסורא ואל תטוש כו', ולא בדברים שאין בהם צד איסור, זה לא נאמר כי אם לענין שהיחיד אסור לשנות את מנהג עירו אפילו כשיצא משם, הואיל ודעתו לחזור, שאז הרי אין בזה השינוי משום מחלוקת, מ"מ אסור בזה איסור עצמי, וממילא ישגה גם בזה האזהרה דואל תטוש תורת אמך.

דהיינו, רק אם יש בכך צד של איסור.

ממילא מובן, מדוע זה רק לגבי מצה, כיון שישנו כאן צד של איסור, לפי דעות מסוימות יש בזה ח"ו חשש חמץ בפסח, לכן ישנו 'אל תטוש'. אבל בנ"ד, בשינויי המבטא, הדבר אינו משמעותי. איסור שינויי המנהגים, זה רק מפני המחלוקת. אל תשנה, בכדי שח"ו לא יגרמו מחלוקות. אבל לא שיש כאן איזה צד איסור, מן הצד העצמי.

בספר מאמר מרדכי [דף צ"ז] מובא כך, העולה לתורה בקריאת פרשת "זכור", צריך להקפיד לכתחילה לעלות לספר תורה כמנהגו, וכן לקרוא את הפרשה בטעמים ובניגון של עדתו. ובדיעבד, גם בקריאת פרשת "זכור" – מותר לעלות לקריאה בספר תורה של עדה אחרת. הוא מביא בהערה את דברי מה"ר משה בן חביב, בספרו שו"ת קול גדול [סי' ע"ח], וכתב כי גם לדידהו, זה רק בדיעבד ולא לכתחילה. כי אל תטוש תורת אמך שייך בזה. (ודלא כמשמע משדה ארץ, שלכתחילה אפשר, ובפרט שלדעת חכמי הקבלה, שיש סמך לכולם), ובפרט שצריכים להזהיר ולהיזהר בקריאת התורה של פרשת זכור, שהיא קריאה מדאורייתא.

הוא אומר, כי ישנה דעה המתירה זאת אפי' לכתחילה. א"כ מובן, שישנם כאן כבר כמה קצוות, קיצוניים לכל הצדדים.

נהירא לענ"ד, דנהי דעבר על לא תיטוש, דבר צדדי הוא, והרי סוף סוף כתב לה כתובה כפי כל מה שחייבו חז"ל עכ"ל נר"ו. ויישר חיליה לאורייתא].

יתרה מכך, סובר הגר"ש קלוגר [מובא בפסקי רבי שלמה קלוגר סימן מ"ד, דף ע"ג], כי 'אל תטוש תורת אמך' הוא גם לקולא. דהיינו, אם ישנו איזה מנהג מקובל שמקילים, אזי סומכים על כך אפילו שזה יוצא להיתר. וז"ל, ראתה כמה ימים ובדקה עצמה רק בשחרית, מהני בדיעבד אפילו ראתה בו ביום. ובהערה א' שם מובא כך, שו"ת טוב טעם ודעת קמא [סימן רצט] כמו שפסק הרמ"א [יו"ד סימן קצ"ז סעיף א] דאחר ראיית כמה ימים מהני בדיעבד בדיקת שחרית, וכבר אמר הכתוב אל תטוש תורת אמך, ומזקנים נתבונן, והעיקר כדעת הרמ"א ומנהגינו.

הוא חולק בכך על החות דעת, אשר חושש בכך, ולדעתו הברדיקה של הבוקר אינה מועילה, רק בין השמשות, כי הרמ"א פוסק שאפשר גם בשחרית.

אם כן, דין 'אל תטוש תורת אמך', מכריע אפילו לקולא, משמע מדבריו כי אפי' לא ראוי לפסוק בכך להחמיר. הפסק צריך להיות להקל, כיון שכך נתקבל.

שאלה מהקהל: אבל ישנם הרבה דברים שראוי להחמיר בהם.

תשובת מרן שליט"א: אין הכי נמי, אבל לא שהרב יפסוק כך בתורת הוראה. מי שרוצה להחמיר על עצמו, תבוא עליו הברכה.

הרחבה בעניין נוסח הכתובה המקורי לפי מסורת יהדות תימן, ועדיפות נוסח פעולת צדיק.

אבל, למרות כל המהלכים הללו, הראה לי ידידנו הרב שר שלום יוספי הי"ו, כמדומני שהוא לומד בכולל אברכים תורת חיים, כתובה

שעשה אותו חכם, הוא החליט משוסדמה לעשות כתובה לתימנים, ועשה בה כמה שינויים. הוא שאל אותי מה דעתי, ואמרתי לו כי אני חושב שלא כדאי להשתמש בזה, למרות שמפיעים זאת שם ברבנות בת"א, ולמרות שמי שעשה אותה הוא ת"ח המבין ויודע, אבל תכף אגיד כמה הערות על מה שהוא כתב, ואז יהיה מובן מדוע חושבני שזה לא רצוי.

הוא מקדים וכותב כך, הובאו לפנינו מספר כתובות נוסח תימן הנפוצות כאן בארץ ישראל, הן פרטיות והן של הרבנויות השונות, וראינו שכמעט ואין אחד מהן שנצמד לנוסח המקורי מתימן, וראה ראיתי צילום של כתובות רבות מערים שונים בתימן (מצנעא, ומעדן ועוד, וממה שהובא בספר טופס כתובות מרצאבה).

יפה שגם הוא בדק זאת, והוא צודק בהחלט. לכן עשינו בזמנו את נוסח הכתובה שבהוצאת מכון פעולת צדיק, בגלל הסיבה הזאת, כי כל הרבנים אשר עשו בעבר כתובות תימניות, ישנם כאלה שלקחו רק את הפתיחה 'בשעה מעולה ועונה מהוללה וכו', ואת היתר הם לא שינו, וחלקם עשו כמה דברים, לקחו חלק מפה וחלק משם, ואולי אפי' לקחו את הדברים שאינם חשובים ולא משמעותיים, ובסה"כ שונה ורחוק מאד מן המקור.

הראשון שעשה את הנוסח הכי קרוב לנוסח בעבר של ק"ק תימן, לפי המציאות של היום, בשביל זה אנחנו נחלצנו לעניין, והפצנו את הכתובה שלנו. ולאחר שעשינו זאת, ישנם כאלה שכבר תיקנו ושינו קצת בעיקבותינו כמה וכמה דברים, אלה שבעבר עשו כתובות אחרות.

בכל אופן, בזמן האחרון, זה מקרוב, עשינו כתובה חדשה. מצורף צילום בסוף חוברת זו בדף 22. בעבר, הכתובות שבהוצאת פעו"צ היו קשות, כי היה צריך למלא הרבה פרטים, ומכיון

שערי יצחק – השיעור השבועי

ידוע לנו הקושי הזה, של מניין השנים לשטרות בזמנינו. אנשים רבים חושבים, כפי שהוא אומר, ש'אף אחד לא מונה לאותו מנין'. אבל במציאות, המניין לשטרות הוא מושג, זה לא משנה האם הוא קיים או לא קיים. בכל אופן, בכתובות בודאי משתמשים בכך. וגם בכל מיני הזדמנויות.

אבל מה שהוא קובע, כי 'אין כל ענין להשתמש במנין לשטרות', זה לא נכון. בודאי שישנו עניין להשתמש במניין השנים לשטרות, וכבר הסברנו זאת בהרחבה כמה פעמים, רק אומר זאת כעת בקיצור. ראשית, כי שמעון הצדיק הבטיח לאלכסנדרוס מוקדון שהמניין הזה יהיה לעולם, בזכות זה שהוא לא החרیب את בית המקדש. זהו אחד מן הדברים שהוא גמל לו. 'לעולם', משמע ממש לעולם. אם כי אפשר לדון בכך, מה זה 'לעולם', אולי 'לעולם' זה רק בחייו, אולי אפי' אחרי מותו לא. עי' שדי חמד כרך ד' דף 88.

הנקודה העיקרית היא, כפי שהסברתי בעבר, וכבר נדפס בקובץ דברי חפץ וה' מדף ע"א, לכן אקצר בכך, כי אלכסנדרוס מוקדון זאת אינה הסיבה האמיתית. זאת הסואה. הסיבה העיקרית של מניין השנים לשטרות היא, כי מאז פסקה הנבואה מעם ישראל. יש את המניין של בריאת העולם, ויש את המניין של מאז שפסקה נבואה מעם ישראל בעוה"ר, שזהו עולם אחר, עולם חדש. צריכים לדעת, שאנחנו לא נמצאים בעולם של הראשונים, אנחנו נמצאים בעולם בלי נבואה. אלכסנדרוס מוקדון, הוא אחד מאלה שגרמו את הירידה הרוחנית בעולם, בגלל שהוא הפיץ בעולם את התורה של אריסטו רבו, תורת הפילוסופיה, בכל מקום שהוא הגיע וכבש. הדבר גרם לירידה ולחולש באמונה, וכו'. זהו בעצם מה שטמון במניין השנים לשטרות. זה לא שיש לנו עניין להזכיר את היוני הזה, אלא שבשנה שהוא התחיל, זאת השנה שעזרא מת, שהוא היה הנביא האחרון. זאת היא הנקודה.

שהרבנים התרגלו שהם כותבים רק את התאריך ואת השמות והסכום, כאן היה צריך למלאות גם את השנה לשטרות, וגם את הנדוניה וכו'. מוהרי בתוליכי, מאתן או מאה, עשרין זוזין וחמשה זוזי, והיו עוד דברים רבים למלא, הרבה רבנים קצת נרתעו מזה, כי הם לא התרגלו לכך. למרות שבעצם היה מצורף דף של הוראות, אבל הזמן קצר והמלאכה מרובה. לכן בזמן האחרון, הפצנו נוסח מחודש, את הדברים שבדר"כ מתאים לכולם, זה כבר ממולא בכתב הרהוט של זמנינו. כגון, כלתא בתולתא, מאתן, בתוליכי, רוב הדברים, בכדי לחסוך מהם ולהקל עליהם. לכן בזמן האחרון, זה הרבה יותר קל. ברוך ה'.

שאלה מהקהל: אם זה כתובה לגרושה, מה עושים?

תשובת מרן שליט"א: אין מן המוכן. אפשר לקחת את הנוסח הישן, את מה שנותר מן המהדורא הקודמת, או למחוק ולעשות קיום. או לצלם מהספר טופס כתובות דף ט"ז. בעבר השארנו זאת פתוח, אבל היום רוב הכתובות הנדרשות, אינן לגרושות, אלא ל'בתולתא'. עשינו כך בכדי שלא יצטרכו למלא זאת.

כותב עוד החכם הזה [בהערה 2] כך, בחלק מהכתובות תאריך הכתובה נכתב בארמית, כמו"כ הספירה היתה לשטרות ולא לבריאת העולם. וברוב ככל הכתובות מארץ ישראל, כתבו רק לתאריך בריאת העולם, ויש שכתבו שניהם. אך המציאות היא שאין בינותינו מי שידע מנין שטרות, לא כל שכן שמשמש ומונה לאותו מנין. והוא הדין לתאריך, שהרגילות כיום היא לכתוב בלשון"ק ולא בארמית וכו'.

וכיון שאין כל ענין בדוקא להשתמש במנין השטרות, אלא זו היתה המציאות בזמנם שלמנין זה היו מנין, וכיום נשתנה המנהג, לפיכך ראינו לנכון להעדיף למנות רק למנין בריאת העולם הידוע טפי, ובלשון הקודש [עיי' בטופס כתובות עמ' כד ד"ה והנה].

לכן, אי אפשר להגיד כי 'אין כל עניין, בודאי שישנו עניין להשתמש במניין השטרות, יש בכך תועלת עצומה.

אילו היה לנו נביא כיום, היינו יודעים למשל מדוע באה עלינו מגפת הקורונה ומה אנחנו צריכים לתקן. או לנו מה איבדנו זה כבר אלפיים שלש מאות שלושים ואחד שנים.

ובהערה 3 הוא כותב כך, ברוב ככל צילומי הכתובות המקוריות מתימן לא נכתב 'למנין שאנו מניין/למנין די רגילנא לממני, אלא מיד 'במאתא' (באל"ף בין המ"ם לתי"ו), ולא ראינו כל צורך לשנות ו/או להוסיף.

טענתו היא, בשביל מה צריך לכתוב, 'למנינא די רגילנא למימני ביה, או הנוסח שיותר נפוץ, 'למניין שאנחנו מונים'.

במחילה מכבודו, גם זאת טעות. חשוב מאד לכתוב את המלים הללו, ולא לחנם הפוסקים קבעו זאת, לכתוב 'למניין שאנחנו מונים, כבר הסברנו זאת בספר טופס כתובות באריכות בדף כ"ג וכ"ד, הבאנו את דברי הרשב"ץ הכותב, כי את חשבון השנים אנחנו מונים לפי מולד בהר"ד, ויש מולד וי"ד – שזאת שנה לפני כן, א"כ ישנו הבדל של שנה. יכולים לבוא ולטעון, שכתבתם שנה שאיננה נכונה. השטר מוקדם, או מאוחר. זה לגבי בריאת העולם. ואותו הדבר לגבי מניין לשטרות, ישנן חילוקי דעות ממתי התחיל מניין השטרות, לכן אנחנו כותבים 'למנינא די רגילנא למימני ביה'. מי שיבוא ויגיד, שלא נכון מה שכתבו בכתובה, כיון שהחשבון הזה אינו נכון, זאת אינה השנה הנכונה, נענה לו, נכון, אתה צודק, ישנן חילוקי דעות, ואנחנו כתבנו כפי המקובל.

לאחר מכן, הוא החליט משום מה להכניס משהו משונה בנוסח הכתובות, זרצה והוסיף לה תוספת על עיקר כתובה עד משלם _____ בר מעיקר כתובה, ודא נדוניא דהנעילת ליה

עלתה שומתא לסך שהוסכם ביניהם, הכל נתקבל חתן זה ובא לידו ונעשה ברשותו וזקף הכל על עצמו במלוה ורשו.

נראה לי שזאת טעות במלה, במקום לכתוב 'עלתה שומתה', דהיינו השומא שלה, כמה הערך שלה, הוא כותב 'עלתה שומתא'. זאת סתם שגיאה.

חיפשתי וראיתי בספר שלו במקור [בדף ק"מ] כי שם הוא כתב נכון, 'עלתה שומתה' עם ה"א. עם אל"ף, זה אולי שגיאת דפוס. צריכים לתקן זאת.

בהערה 11 הוא כותב כך, בעבר המנהג בתימן היה לכתוב כל הכתובות בשווה: נדוניא דהנעילת ליה מאיה קפלה פצה, מתנתא קמייתא מאיה קפלה פצה, תוספת בסוף מוהרא מאיה קפלה פצה.

הדבר נכון, אבל רק אצל חלקם, לא כולם. ישנם כאלה שאכן היו כותבים כך. צנעא ועוד מקומות.

והוא מסביר למה הוא עשה זאת וז"ל, אך דא עקא שסידור הנוסח בעייתי, הן מחמת הניסיון להיצמד לנוסח הישן שכתוב בו 'הכל נתקבל חתן זה במלוה ורשו' ולכותבו אחר התוספת שהוסיף לה איהו – אינו נכון, עיין מ"ש בזה במשוש חתן [סי' טו]. והן מצד המציאות שלא מפרטים את סכום הנדוניא ולא את התוספת, רק את הסך הכל, ופעמים רבות הסך הכל פחות מהנדוניא. או לחליפין את אשר הכניסה כותבים על שמה, נמצא שהנכסים הן נכסי מלוג ולא נכסי צאן ברזל, עיין שם שהארכתני בבירור הענין. לפיכך נקטנו כנוסח הרמב"ם, שהתוספת היא תוספת על עיקר הכתובה משום חיבת ביאה [כתובות נד:], ולא תוספת על הנדוניא מדינא דמתני' [שם סו:]. ולאחריה כתבנו את הנדוניא, ושהחתן קיבל אותה לאחור שומא כמנהג [מתני' הנ"ל] בסך שהוסכם ביניהם, וסכום זה יוכח בעתיד ע"ס שטר תנאים וכיו"ב.

שערי יצחק – השיעור השבועי

חשבון של כל מה שהכלה מכניסה, כגון תכשיטים ובגדים וכדומה, ואת זאת שלא ישמיט. הם צודקים. זה לא כתובה, זה שטר נפרד מאחורי הכתובה. אבל לגבי הכתובה עצמה, מבואר בגמ' מסכת גטין ודף י"ח ע"א, כתובה כמעשה בי"ד דמיא. ולכן, לא מזכירים בכתובה לשון עדות, אנחנו לא כותבים 'אנן סהדי', וגם העדים לא חותמים 'עד', כיון שלכתובה יש תוקף יותר מאשר עדות רגילה, זה כמו מעשה בית דין. הרי מי שמסר שטרותיו לבית דין, זה לא משמיט. כי לא אני תובע את החוב, אלא זה מעשה בית דין. זאת גמרא ידועה. הראבי"ה כותב זאת, כי לכן לא לכתוב לשון 'עד' בכתובה. למעשה, זה כמעשה בי"ד, ולא כמעשה בי"ד. כי מצד אחד, לא חותמים שלושה, אלא שנים [ע"י טופס כתובות מדף כ"ז].

במלים אחרות, אם אתה כותב בשטר דברים של עדות, לשון עדות, 'אנן סהדי', או העדים חותמים 'עד', או אם אתה כותב 'לא ישמיט חוב זה אפילו בשביעית', אתה מוריד את הערך של הכתובה, כביכול אין לה כ"כ תוקף כמו מעשה בי"ד. אתה עושה תנאים, שזה לא ישמיט. נכון שזה תופס, אבל לא צריך את זה, כי תוקף הכתובה מבחינה הלכתית היא כמו מעשה בי"ד, גם בלי שתכתוב שהכתוב לא תשמיט. אם אתה כותב כך, כביכול אתה הוא שעושה את זה. מבחינה זו, זאת גריעותא בתוך של הכתובה.

לכן, המלים הללו אינן רצויות.

הוא כותב בהערה 12 כך, השמטת הכתובה בשביעית הוא גמ' מפורשת בכתובות ודף נ"ה ע"א [וכ"פ הרמב"ם [פ"ט מהל' שמיטה הי"ג] שאינה נשמטת, ולפיכך לכאורה כתיבת ענין זה בכתובה הוא דבר ללא צורך. אך בכתובות רבות ראיתי שכתבו כן. וצ"ב. וידידי החה"ש הרה"ג יצחק אוחנה שליט"א אמר, שאולי הכוונה לחזק כוחה, שאף בשעת העמדה בדין דחשיב זקפה במלוה [ע"י בגמ' גטין דף י"ח ע"א],

לדבריו, ישנם רבנים שעשו כתובות, שאפשר להבין כי המדובר בתוספת, הוא על הנוסח. ועל כך הוא טוען, כי התוספת היא אינה על הנוסח, אלא על עיקר הכתובה. הוא צודק, אבל בנוסח שלנו, פתרנו את הבעיה, כיון שאנחנו כותבים 'תוספת בסוף מוהרה'. דהיינו, מוהר הבתולות זה מאתיים זוז, והתוספת היא אחר כך. ההערה שלו אינה שייכת אלינו.

אחת הנקודות החשובות היא, שהוא דוקא הכניס את הנוסח המשובש, אשר הכניסו הרבה רבנים בעבר, כיון שהדבר מצא חן בעיניהם. בזמנו דיברתי על כך עם רבנים מזקני הדור הקודם, הכניסו בנוסח הכתובת התימני כיום משהו מיוחד, ז'לא ישמיט עליה חוב זה ואפילו בשביעית'. זה היה משהו 'מבריק', כי אין נוסח כתובה כזה בכל העולם. התברר לי שזה נעשה שלא מידיעה הלכתית ברורה ושיקול דעת של תורה.

בספר טופס כתובות כבר כתבתי, שהנוסח הזה אינו טוב [ע"י שיעור מוצש"ק תרומה ומוצש"ק תצוה התשע"א]. שהרי הדין הוא, שאם אדם נותן הלוואה לחבירו, ואומר 'על מנת שלא תשמיט שביעית', הוא מתנה על מה שכתוב בתורה. הלא כתוב בתורה, שְמוֹט כָּל בַּעַל מִשֵּׁה יָדוֹ [ודברים ט"ו, ב']. כיצד אתה מתנה ועושה ההיפך ממה שכתוב בתורה? אבל אם הוא אומר, 'על מנת שאתה לא תשמיט את החוב בשביעית', כלומר לא שהשביעית לא תשמיט אלא אתה, הדבר מועיל כי 'כל תנאי שבממון קיים' [ע"י שלחן ערוך המקוצר הל' שמיטת כספים סי' רי"ד סעיף ה']. זה פירוש מה שהם הכניסו בכתובה, ז'לא ישמיט עליה חוב זה אפילו בשביעית'.

מהיכן הם לקחו זאת? בכתובות שבתומן, הרבה היו רגילים לכתוב את הנוסח הזה מאחורי הכתובה, אבל לא בכתובה עצמה. דהיינו, היו הרבנים עושים שומא של הנוסח, לאחר כמה ימים מהחתונה, [והרבה פעמים, זמן רב אחר כך. איתמר], ושם הם כתבו זאת. עשו

מ"מ אינו משמיט. ולפיכך נכתב 'ולא ישמיט', ולא כתיב 'ולא ישמיט', ע"כ. וצ"ע, דמי נתן ביד הבעל כוח לבטל דין תורה שחוב נשמט, וכי אם יאמר הלוי למלוה: 'חוב זה לא ישמט בשביעית', אה"נ ששביעית לא תשמוט. אתמהה. אלא אם נאמר שכתובה כמעשה ביי"ד, ובכותבו משפט זה חשיב כמסר שטרותיו לבי"ד.

ועוד העיר, שלכאורה שני דברים כתובים כאן: 'ולא ישמיט עליה חוב זה' – דבר ראשון. 'ואפילו בשביעית' – ענין שני. דאל"ה הוי ליה למיכתב 'ולא ישמיט עליה חוב זה בשביעית', מאי 'ואפילו בשביעית', משמע שלא ישמיט ענין אחד, וענין שביעית דבר שני הוא וכו'.

והמסקנא שלו היא, ועכ"פ כיון שנהגו לכותבו – ואינו גורע – לא השמטנוהו, ועוד חזון למועד.

ראשית, מה זה 'נהגו לכתבו'? הדבר הזה התחיל רק בדורנו, חדשים מקרוב באו. כפי שאמרתי, בתימן לא היה מקובל לכתוב זאת בכתובה בעצמה, אלא כתבו זאת בשטר נפרד, רק בגלל שזה קשור לכתובה אז כתבו את זה מאחורה, ודבר זה הוא נכון. אבל אלה שעשו זאת, לא הבחינו בהבדל.

ולגבי עצם הטענה שלו, ישנה כאן פשוט טעות. הוא אומר, כי אולי מחשבים זאת לזקפה במלוה, ולכן התימנים כותבים 'לא ישמיט', ולא 'ולא ישמט'.

שאלה מהקהל: אבל תמיד אומרים אצלנו 'לא ישמיט', לאו דוקא בכתובה.

תשובת מרן שליט"א: יפה, את זאת הוא לא ידע, שכך היא הגירסא שלנו תמיד. כתבתי בשלחן ערוך המקוצר וחלק חושן המשפט, סימן רי"ד בעיני יצחק הערה י"ב] כך, מְשַׁמֵּט גרסינן בלשון קל, ול"ג מְשַׁמֵּט. וכן לעיל מְשַׁמֵּטת, משמיטתו. כי הדגש מורה על חיזוק הדבר, כמו

ההפרש שבין חותך למחתך, וכאן אין צורך לכך. כמו כן 'חוזר', ו'מחזר'. מחזר על הפתחים היינו, עוד ועוד ועוד, עוד בית ועוד בית. וחוזר היינו, פעם אחת. וכן חותך היינו, לחתוך לשתיים את הפרוסה. ו'מחתך' היינו, להרבה חלקים.

ומעין זה לשון הפסוק 'ודברים ט"ו, ב' שמוט כל בעל וגו', 'שם, ג' את אחיך תְשַׁמֵּט ידיך, ולא אמר שְׁמֵט, תְשַׁמֵּט. וכן הגירסא ביי"ד משמיט, משמיטין וכו'. יש שם אריכות.

אם כן, למה להגיד 'משמיט'? מדוע שנכפיל זאת? אין צורך לחזק. 'משמיט', כמו שכתוב בתורה, לא כתוב 'שמיט', אלא 'שמוט'. כך לשון התורה.

אבל הם לא ידעו זאת, וחשבו לעשות מזה חילוק ולמדנות.

לכן אמרתי כמה וכמה פעמים, כי רבנים של עדות אחרות, לא יתערבו בנושאים של עדה אחרת, כיון שאינם בקיאים בפרטי מנהגיהם. אפילו בעניין הזה, בונים פלפולים וכו' בלי שום יסוד, שקלא וטריא ומסקנות אשר אין להם כלל על מה לסמוך. הבסיס בכלל מוטעה.

לכן הטובה ביותר, היא הכתובה שבהוצאת מכוון פעולת צדיק, שגדול עומד על גבה מהרי"ץ זצוק"ל. וכל חתן בכתורה, ראוי להדר בזאת.

השלמת התשובה לשואל בשיעור הקודם לגבי שיטת הגר"ש וואזנר בעניין הרחקות נוספות מן הנדה בזמנינו, ובדורות שעברו, חידוש הגרי"ח בבן יהוידע כי נחלשה הסטרא אחרא, עניין שינוי הטבעים בדורות האחרונים, ושהצדיקים היו נזהרים בחומרות גבוהות.

בשיעור הקודם, הביא בני הרב שאול הי"ץ חידוש של הגר"ש וואזנר בפתחה לספר שיעורי שבט הלוי, האומר כי לא רצוי מנהג החומרות היתירות בהרחקות – בזמנים של ריחוק, בימי נדה וז' נקיים – כיון שזה עלול להביא לידי

שהרמב"ן העיד שכן הוא בטבע הנדה. ובמק"א כתבתי בזה בעניי.

איננו מבין מה טוען החת"ס, שהשתנו הטבעים? מה שייך להגיד בזה, שהשתנו הטבעים? הרי זאת מציאות. כך הוא שואל.

לכן הוא אומר, שיש לו תירוץ אחר לשאלה הזאת, למה לא מחמירים? לא כפי שכתב החת"ס סופר, אלא כיון שזה יביא מכשול. וז"ל, וכעת יראה, שכיון שגם הם לא החמירו ע"ז רק בימי זוב טומאתם ממש, לא אחר הפסקת דם עד הטבילה, שחלק זה נדוי הנדה עכ"פ כבר עבר.

אלה אשר עשו את החומרות הללו, אחרי ימים של הראייה הם היו מתרחצים במים שאובים, לא במקוה, ולאחר מכן הם ממשיכים את ימי נקיים. והרי בנות ישראל החמירו, והן יושבות תמיד ז' נקיים. זהו לא כפי דין התורה, שרק הזבה סופרת ז' נקיים, אבל נדה ביום השביעי טובלת.

וכיון שעכשיו בנות ישראל החמירו על עצמן שמכ"מ יושבות שבעה נקיים, וכיון שבשבעה נקיים עכ"פ לא שייך גדר זה של עפרה מטמא, ואיסור הנאה במעשי ידיה, ואיסור לכהן באהלה. ולהחמיר גם בנקיים, זה לא יעלה ע"ד אדם כיון שאינו מיסוד חז"ל, וא"כ היה להם להרחיק הרחקה הגדולה בימי הזיבה, והרחקה כהלכה בימי הנקיים. א"כ מה יעשו? בימי הזיבה, בימי הראייה, עושים את כל ההרחקות האלה, שלא דורכים על עפרה ולא שואלים בשלומה ולא כלום, ובימי הנקיים עושים את ההרחקות שעפ"י ההלכה, על פי הש"ס. ויצא מזה מכשול עצום, לחלק בין ימי הראייה ממש לימי הנקיים, וכיו"ב כ' בסדרי טהרה סי' קצ"ה בשם הריב"ש בתשובה דלהכי ביטלו מש"כ ר"ת דהיו נוהגים ב' טבילות, א' אחרי ז' ימי ראייה דאורייתא, והשני לאחר ז' הנקיים, כדי שלא יצא מכשול לחלק ביניהם. ע"כ התרחקו

מכשול, כי החומרות הללו הן רק בזמן הראייה ולא בזמן ז' נקיים, ולכן ביטלו את המנהג הזה.

נקדים תחילה את תשובת החת"ס סופר [א"ח סימן כ"ג], הבאתיו בבארות יצחק על פסקי מהרי"ן – שערי טהרה [עמ' שכ"ח] בזה"ל, וראיתי להחת"ס בתשובותיו א"ח סי' כ"ג הביא דברי הראב"ד במס' תמיד פרק החלו עולים והפר"ח סי' קכ"ב אות ל' בשם ספר המקצועות לרבי חננאל, שכהן הנכנס בבית שאשה נדה שם, לא יברך את ישראל, וברכתו קללה תיחשב לו ולזרעו. וכתב החת"ס דחומרא זו היא עפ"ד הרמב"ן הנ"ל, שהאומות הראשונים היו נוהגים הרחקות יתירות עפ"י ידיעתם בטבע שהוא ארס מזיק, וא"כ ס"ל דכהן שאינו נזהר בזה, אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה' משום הקריבהו נא לפחתך. הנה כי כן, בזמנינו אלה דאין שום אדם נזהר בזה, או דנשתנו הטבעים והזמנים והמקומות, או כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה', בין כך ובין כך לעת כזאת אין כאן בית מיחוש בעניין זה, והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים. כך כותב החת"ס סופר.

הגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי [חלק חמישי סימן ק"ב] מרחיב בכך יותר. בפתחה לספר שיעורי שבט הלוי, הדבר מובא בקיצור, אבל בשו"ת שם הוא מביא לגבי נדת טומאתה' בזה"ל, ר"ל כל זמן שהיא מנודה מחמת טומאתה, וכבר כ' הרמב"ן שם גודל הנזק שבטומאתה, שהנה היא אז כאפעה הממית בהבטתו, וכ"ש שתזיק לשוכב עמה אשר תדבק גופה ומחשבתה בו ובמחשבתו, כי רעתה רוע מדבק, ולכך אמר בה בנדת טומאתה שהיא כשרץ וכאיש מצודע שטומאתה בגופה וכו'. וסיים שם הרמב"ן, והנה נאסר לזרע הקדש כל ימי טומאתה, עד שתטבול במים, כי אז תטהר גם במחשבתה, ותהיה נקייה לגמרי וכו'.

אומר בעל שבט הלוי, הנה מש"כ מרן החת"ס מטעם דנשתנו הטבעים, לא הבנתי היטב, כיון

מחומרות הברייתא דמס' נדה, והעמידו הדת על תלה, במה שהגדירו ההרחקות שע"פ הלכה המבוארות בש"ס.

ידוע מה שכתוב בגמ' מסכת שבת [דף י"ג ע"ב] על אותו תלמיד שהיקל. הסיבה שהוא היקל, מבאר רבינו תם [הובא בתוספות שם], כי בזמנם היו טובלים שתי טבילות, האחת אחרי שבעה ימים, והשנייה בגמר הז' נקיים. או בגלל שטבילה בזמנה מצוה, אפי' שבעצם מחמירים את החומרא של רבי זירא, מצד הספק, אבל ישנה מצוה לטבול בזמן, ולא רצו להפסיד את זה, לכן ישנו עניין לטבול. או בגלל שהיו עוסקות בטהרות, והחומרא של ז' נקיים זה לבעלה, לא לטהרות, לכן זה יועיל בכדי שהיא תוכל להתעסק בטהרות.

א"כ, למה לא עושים זאת בדורות שלנו? אומר הריב"ש בשם הרמב"ן, כי נכון שכך היו עושים בדורות הראשונים, אבל בדורות האחרונים ביטלו זאת, כיון שזה דבר שיביא מכשול. אין לנו טהרות, ונכון שטבילה בזמנה מצוה, אבל זה לא שוה לעומת ההפסד, שהבעל יחשוב שהיא כבר מותרת, כי בעצם היא כבר טבלה.

לפ"ז אומר השבט הלוי, אם כן כעת מובן מדוע לא עשו את כל ההרחקות האלה. כיון שאם תעשה הבדל בהרחקות בין הימים הראשונים לבין שבעה נקיים, יחשבו שזה יותר קל. כך הוא כותב, בשו"ת שבט הלוי חלק ה'.

גם בחלק ששי [סימן קי"ט] כתב וז"ל, מכוח חומר טומאתה, ורוב ההיזק היה מרחיקים אותה לגמרי באותו זמן, כמש"כ הרמב"ן פ' ויצא מברייתא דמס' נדה שלא נמצא אצלנו – בתלמוד אסור לדרוש בשלומה, וא"ר נחמיה דאפילו דבור היוצא ממנה טמא, ואר"י דאסור להלוך אחרי' ולדרוס על עפרה, ואסור ליהנות ממעשי ידיה. לאחר מכן הוא מביא את דברי הרמב"ן בפרשת תזריע, ובפרשת אחרי מות וכו'.

ובהמשך הוא כותב, ואעפ"י שכתב החתם סופר באו"ח סי' כ"ג על חומרות הנ"ל שהזכירם הרמב"ן – שבזמנינו אנו אין שום אדם נזהר בזה, או דנשתנו הטבעים והזמנים והמקומות, או כיון דדשו בו רבים שומר פתאים ה', לעת כזאת אין כאן בית מיחוש, והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים עכ"ל הק' יע"ש לענין נשיאת כפים לכהן בעת כזאת. וכבר העירותי במקום אחר, דמש"כ החת"ס דנשתנו הטבעים צריך ביאור, כיון דהרמב"ן העיד שכך הוא בטבע כח הטומאה של הנדה וחומר טומאתה.

וצריך לומר דרצון החת"ס לענין שאין עלולים להיות ניזוקים מטומאתה בזה"ז כתב כן דנשתנו הטבעים ולא מיתזקי מזה.

כאן הוא קצת מתרץ את החת"ס. בהתחלה הוא שואל, מה עונה החת"ס 'נשתנו הטבעים'? הרי הרמב"ן אומר שטבע הנדה מזיק? אבל הוא עונה, לא, 'נשתנו הטבעים' היינו שזה לא מזיק, כלומר שהדבר לא פועל נזק על אחרים. אמנם היא בעצמה נשאת בטבעה, אבל בתוצאה לא נגרם נזק. לא שנשתנה משהו בנדה, אלא נשתנה בפעולה.

שאלה מהקהל: לא הבנתי, מה מפריע לו ש'השתנו הטבעים'?

תשובת מרן שליט"א: את זאת ברצוני להסביר בעזרת ה'. כי למעשה, לא מובנת לי השאלה שלו. 'השתנו הטבעים' פירושו, שכוח הנדה נחלש. אבל צריך לבסס זאת. החת"ס אומר ש'נשתנו הטבעים', והשבט הלוי טוען שאינו מבין זאת, מה נשתנה? לכן, בכדי לשבר את האוזן, אקדים לבאר משהו.

הגמרא במסכת פסחים [דף קי"א ע"א] אומרת כך, ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין. ואלו הן, הכלב והדקל והאשה. לא למצע, ולא להתמצע. דהיינו, לא לעבור בין שני אנשים, ולא איש אחד בין שני הדברים האלה. כלב, דקל, ואשה. וי"א אף החזיר, וי"א אף הנחש.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שדים ומזיקים. לדבריו, עיקר עניין שדים ומזיקים היה רק בזמנם, אבל עכשיו הסטרא אחרא נחלש. כפי שבעוה"ר נחלש כוח הקדושה, כך נחלש הכוח של הטומאה. זה לעומת זה. לכן, הדברים האלה לא מזיקים כפי שהיה בזמנם, אבל אעפ"כ לכתחילה טוב לחוש להיזהר בזה. מובן שזה דרגא פחות, בתורת חומרא.

לכאורה, מה הפירוש? מה קרה לשדים ולמזיקים? התשובה היא, שנחלשה סטרא אחרא. אם כן, ה"ה לגבי כוח הטומאה של הנדה, הוא גם כן נחלש. כתוב לגבי הרבה דברים, שנחלשו הטבעים.

והערת העורך: האם זה לא נגד דעת השל"ה, שהביא מרן שליט"א בעבר [שיעור מוצש"ק צו, דרשת שבת הגדול התש"ע, ומוצש"ק אחרי מות וקדושים התשע"ה], שכתב כי הסיבה להוספת חומרות בכל דור, זה מפני התפשטות זוהמת הנחש, שהיא יותר מן הדורות הקודמים. תשובה: ייש"כ. בדעתי להרחיב בזה בשיעור נוסף בל"נ.

גם לגבי עץ החרוב, כתוב שהחרוב מביא פרי לאחר שבעים שנה, ובזמנינו הוא מביא בתוך שנה. הגמרא במסכת בכורות [דף ח' ע"א] אומרת כך, חרוב זה, משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו, שבעים שנה. וימי עיבורו שלש שנים. גם לגבי חוני המעגל, בגמ' מס' תענית [דף כ"ג ע"א] כתוב שלקח שבעים שנה מאז נטיעת החרוב ועד שהביא פירות. ובזוה"ק [פרי' ויקרא דף ט"ז ע"א] כתוב, כי גם תמר כך, כי הוא מתעכב שבעים שנה.

יש להאריך על פתגמא דנא, ולקצר נאמר רק מה שאומר על כך בשו"ת להורות נתן [חלק חמישי או"ח סימן ט"ז], וכפי שכתבו הטבעיים, כהיום עובר משעת פריחת החרוב ועד גמר הפרי, כשנה אחת. וזמן פריחתו בסוף הקיץ. וגם משעת נטיעתו ועד שמניב פירות, אין צורך בשבעים שנה. ובודאי שנשתנו הטבעים.

ואי ממצעין, מאי תקנתיה? אמר רב פפא, נפתח ב'אל' ונפסיק ב'אל'. א"נ נפתח ב'לא' ונפסיק ב'לא'.

דהיינו, תגיד את הפסוקים שקראנו בפרשת השבוע שלנו [במדבר כ"ג, כ"ב-כ"ג] אל מוציאם ממצרים פתועפת ראם לו. פי לא נחש פייעקב ולא קסם פישראל פעת יאמר לייעקב ולישראל מה פעל אל. והתוס' הרא"ש מביא את 'אל' ארך אפים וגו', זה גם מתחיל ב'אל' ונגמר ב'אל'. זאת סגולה לבטל זאת. ויש עוד פירוש, ואכמ"ל.

ממשיכה הגמ' ואמרת הגמרא, הני בי תרי דמצעא להו אשה נדה, אם תחילת נדתה היא, הורגת א' מהן. אם סוף נדתה היא, מריבה עושה ביניהן. מאי תקנתיה? נפתח ב'אל' ונפסיק ב'אל'.

אומר על כך הגרי"ח בבן יהודע, פירוש, אם נזדמן אותה שעה שם איזה מזיק מן השדים, בעת שעברה אשה בין תרי גברי, אז אותו מזיק יזיק את אחד מאלו. והורגת ר"ל מזקת, שתהיה סיבה שינזק אחד מהם. אבל אם לא נמצא אותה שעה מזיק עומד, לא יהיה מזה נזק.

אמנם אינני יודע, מה הכריח את הגרי"ח לפרש כך. כי לפי דבריו משמע, שלא הנדה עצמה מזיקה, אלא השד, רק אם יעבור שמה שד באותו הזמן. למה הוא הגיע לפירוש הזה, אבל כך הוא אומר.

ברם תשמעו כעת דבר חשוב שהוא מוסיף בסוף, מיהו דע כי הדבר פשוט דכל דברים אלו לא נאמרו אלא בזמן קדמון, שהיו השדים והמזיקין מצויים הרבה, והיו מינים ממינים שונים, ועתה נחלשה הסט"א נתמעטו אלו גם כן. ובהשמטות שבסוף הספר, הוסיף בזה"ל, זרק לכתחילה טוב לחוש להיזהר בזה.

כמדומני שהוא כותב זאת בעוד כמה מקומות, לגבי הרבה דברים הכתובים בש"ס בעניין

נשתנה טבע החרוב. הבדל גדול כזה, של שבעים שנה. וכהנה וכהנה.

כמרכן למשל, לגבי לידת זכר או לידת נקיבה, כתוב שפרעה לימד זאת את המילדות, וְרָאִיתָן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וגו' (שמות א', ט"ז), בכדי לדעת האם זה בן או בת, תראו לפי הפנים. אם הפנים למטה זה זכר, ואם הפנים למעלה זה נקיבה. וכבר כתבו על כך המפרשים, שבזמנינו הדבר אינו כך. רובם ככולם, הפנים כלפי מטה. אדרבה, אם הפנים למעלה, זה מסוכן.

כותב הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (שלהי סימן רס"ד) כך, יש רשע אחד מתלוצץ בדברי חז"ל במס' נדה שאמרו כי הזכר יוצא כשפניו למטה. ימח שמו וזכרו. מה אתה רוצה? בודאי שהשתנו הטבעים? ראיה, יולדת למקוטעין יולדת לשבעה, וכתוב כבר בשלחן ערוך אהע"ז סימן קנ"ו סעיף ד' שזה השתנה. בזמנינו, הדבר אינו כך. השתנו הרבה דברים בטבע.

והסבר העניין בזה, כותב הבן יהודע (סוטה דף י"א), כי 'הראשונים היו קרובים ליצירה'. דהיינו, הדורות הראשונים היו קרובים יותר לבריאת העולם, אז כוח הבריאה היה עדיין חזק. הזכר נולד עם הפנים שלו למקום שנוצר ממנו, והנקבה ממה שהיא נוצרה, דהיינו מהצלע. אבל במשך הזמן זה נחלש. הכוחות שהיו בזמן בריאת העולם, ירדו במשך הדורות.

גם הרמ"ק – רבינו משה קורדובירו – בספרו אור יקר (כרך שמיני דף קכ"ז) מביא את דברי הזוה"ק בפרשת יתרו (דף ע"ב), לגבי השרטוטים במצח הילדים. כתוב שם כל מיני סודות, וישנם רמזים בשרטוטים האלה, מה הדבר בא להגיד. שואל הרמ"ק באור יקר, הרי השרטוטים האלה אינם נמצאים בילדים? אולי אחד מני אלף.

והוא עונה, בזמנם היתה רוח טהרה שורה אפילו על ילדים. אבל בזמנינו, זה כבר לא כך.

בנפלאות מתורתך פרשת תזריע, הרחבתי בס"ד בכל הנושאים הללו.

יש לומר אם כן, שאותו הדבר בעניינינו, לגבי שאלת בעל שבט הלוי, מה הפירוש 'נשתנו הטבעים'? כן, נכון, הכוח של טומאת הנדה, מה שהיה בדורות הראשונים, הוא נחלש. בזמנינו, הכוח הזה הוא כבר לא באותה עוצמה.

דרך אגב, בשו"ת שבט הלוי הנז"ל הביא, שהדבר כתוב בבריתא במסכת נדה, אבל זה לא נמצא אצלנו. אח"כ הוא כותב בזה"ל, 'בתלמוד אסור לדרוש בשלומה'. המלים הללו קצת מגומגמות. ראשית, זה כן נמצא אצלנו, נדפס בספר בפרנקפורט בשנת התרמ"ט, בשם תוספתא עתיקתא. ומובאים שם עוד דברים, שלא הזכיר הרמב"ן. העלתי זאת בבארות יצחק שם, דף שכ"ה. זהו מה שהרמב"ן מביא.

אבל ישנו קצת שיבוש, כתוב כאן 'בתלמוד אסור לדרוש בשלומה', אפשר היה אולי לחשוב שכוונתו שזה לא נמצא אצלנו בתלמוד, שהגמרא לא מביאה זאת. אבל זאת סתם טעות, זה לא 'בתלמוד', אלא 'תלמיד'. דהיינו, 'תלמיד, אסור לדרוש בשלומה'. הכוונה לתלמיד חכם, שאסור לו לדרוש בשלומה. כמו שכבר נכתב בהערות המו"ל לפירושו של הרמב"ן.

הנני רואה שכבר עומד להיגמר הזמן, אבל ברצוני לענות על השאלה של בעל שבט הלוי, לגבי עניין החומרות שישנן בנדה.

וצריכים עוד לדעת, מה שכתוב בספר ארוי לבנון, למהר"ח סנואני זצ"ל. ידידנו הרב איתמר כהן שליט"א כתב לי לגבי מה שאמרתי בזה בשיעור הקודם בזה"ל, עיין ארוי לבנון לרבי חיים סנואני, ענף נדה, דף קל"ב.

ומה שכתבתי בהערה שם, הוא כדי ליישב את דבריו, כי נראה לכאורה שלקח את כל דיני התורה לעניין נדה גם בזמנינו. מה דעת מעכ"ת בזה עכ"ל.

שורה על זה חיצונים. ועל כן ציוה הקב"ה שתקוץ הצפרנים בעת טהרתה. ותיזהר שלא להשליכם במקום שעוברים בני אדם, כי הדורך עליהם אפילו במנעלים ברגליו, יכול להינזק חס ושלום. והמכשפים עושים כישוף באינן צפרנים.

ובעמ' קל"ה כתב כך, והיוצא מדברי הזוהר הנז' הוא, שאסורה הנדה לאכול בין עם בעלה בין עם בניה ובנותיה, בין קטנים בין גדולים, או עם אחיה או אביה, או עם כל קרוביה, או אפילו עם אנשים או נשים דעלמא, בקערה אחת. לפי ששירי הרוק הבא מתוך פיה לתוך הקערה שאוכלים בה, הוא גורם שיבוא אותו האוכל עמה לידי סכנה חס ושלום. לפי שהזוהמא שבין צפרני אצבעותיה או אפילו צפרניה עצמם, שורים עליהם אלף וארבעה מאות וחמשה מיני חצוניים. ועוד, שאפילו הבל פיה מטמא, וכל שכן רוקה. שהרי גופה טמא בתכלית הטומאה, כי גדולה טומאת הנדה יותר מכל הטומאות שבעולם, כמו שעבודה זרה חמורה מכל עבירות שבעולם וכו'. זהו כפי שדיברנו בשיעור הקודם, לגבי מצורע, עליו נאמר ז'על שפם יעטה'.

גם לא בעלה (אסור) לבד אסור לישיב במשכבה או על כלי שתשב עליו או ליגע בו, אלא אפילו בניה ובנותיה גדולים וקטנים, או אחיה או אביה, או קרוביה או קרובי בעלה, או אפילו אנשים ונשים דעלמא, אסור לישיב על כלי שהיא יושבת עליו או ליגע בו וכו'.

לא כמו שיש אנשים שְמוֹרִים לבנותיהם ולאחונותיהם ולנשותיהם, שהם מותרים לאכול או לשתות או לישיב הם ובנותיהם ובניהם ואחיהם ואחיותם וכל אדם. ואומרים להם שאין האשה אסורה בכל זה אלא עם בעלה לבד. ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, חומרה של הנדה וטומאתה כמה היא קשה.

זהו דבר שנראה לכאורה פלא עצום.

מי שיעיין בספר ארזי לבנון [דף קל"ב], יראה שהוא כותב שם דברים מפליאים. וז"ל, הנדה אינה טמאה לבעלה לבד, דהיינו שלא לאכול עמו ולא לשתות עמו, ולא ליתן מידו לידה, או כיוצא בהן ממה שאסורה לעשות לבעלה. אלא אף לכל אדם, בין אנשים בין נשים, בין גדולים בין קטנים.

אני קורא בפניכם רק 'ראשי פרקים'.

בדף קל"ג הוא כותב כך, וכן אמר גם כן הפסוק, וכל הנוגע במשכבה וגו', ולא אמר ובעלה אם יגע במשכבה יכבס וגו', אלא וכל הנוגע סתם, בין בעלה בין אחר, צריך להתרחק ממנה, שלא יגע בה ולא יאכל עמה, ולא ישב במשכבה, ולא יגע בו אפילו בנגיעה. כי הנדה היא אב כל הטומאות.

והנדה היא מזוהמת הנחש שהטיל בחוה. שאם לא בא עליה, לא היו באים הנשים לידי טומאת נדה. ואמרו עוד, שאחר מעמד הר סיני שפסקה מהם זוהמת הנחש, לא באו לידי נדה ופסקה מהנשים. אלא שאחר מעשה העגל חזרו לקדמותן.

הוא מביא מאמרים מהזוה"ק, שהדם נמשך מזוהמת הנחש.

ובעמ' קל"ד הוא כותב כך, וכתבו הספרים, שצריך האדם להתרחק בכל הרחקות שבעולם מאשה נדה, הן בדיבור, ומכל שכן שלא להסתכל בה, (כ"י) [כי אם] מעט מזער על פי הכרת. ואפילו שאר בני הבית לא יאכלו עמה בקערה אחת, כי שירי הרוק הבא מתוך פיה לתוך הכף ומהכף לתוך הקערה, הוא גורם שיבוא האדם לידי סכנה, כי גדלה מאוד טומאת הנדה, עד שאלף וארבע מאות וחמשה מיני חיצונים שרויין על הצפרנים הגדילין בימי נדה של האשה. מה שהוא יותר מן הבשר,

גם תיזהר האשה, שבעת שהיא נדה ויש לה בן קטן, שלא תאכילהו בידיה. דהיינו שלא תהא לוקחת המאכל בידה מתוך הקערה ותתן לתוך פי התינוק (שאינו יכול ליטול מעצמו), כי היא גורמת לטמטם לבו ולטמא גופו ונפשו, מפני הזוהמא שבצפרניה או צפרניה עצמם, שהרי אלף וארבע מאות וחמשה מיני חיצונים שרויין על הצפרנים שגדלו בימי נדתה. וכמדומה לי שכל בני אדם המטומטמים לבם, הוא מפני שאין אמם או אחיותיו או נשים דעלמא נזהרים מזה, והם מאכילים אותם בידיהם בימי נדותם. על כן תזהרנה מאד. ולא תאכיל את בנה או אחיה הקטנים או אפילו בן דאדם (א') [ואחר] בידה בזמן נדתה, אלא תניח לאדם אחר או לאשה אחרת שאינה נדה שתאכילהו. ואם אין אדם אחר שם, תאכילהו בכף, ותהא נוטלת המאכל בכף ותתן לפיו של תינוק.

מה שהוא כותב, אינו מופרך. אמנם זה לא מה שכתוב בתלמוד ובפוסקים, אבל מי שיראה בספרים, אספתי זאת שם בבארות יצחק ודף שכ"ז, כי למשל גם השל"ה מביא את דברי הרמב"ן הללו, ואומר כי נכון שמצד הדין, העם לא יכול לסבול את החומרות האלה, אבל המחמיר שומר מצרות נפשו. וגם כמה אחרונים מביאים זאת, אסור ללכת אחורי אשתו נדה ולדרוס עפרה, אסור ליהנות ממעשי ידיה וכו', ושכן מבואר בספר שמירת הנפש, ועוד רבים הביאו זאת. א"כ, הוא הולך במהלך הזה.

בעת בא הגר"ש ואזנר ואומר, שאסור לעשות את החומרות האלה, כיון שזה יביא לידי קולא. הדבר מתמיה. כל הראשונים שאמרו את החומרות הללו, הם כותבים במפורש שהיא רוחצת אחרי זה, ולאחר מכן שבעה נקיים.

ההבדל לענ"ד פשוט מאד. בזמנם שעשו שתי טבילות, דהיינו שהיו טובלים ממש במקוה אחרי הראייה, וישנו צד שמן התורה היא תהיה מותרת, א"כ בודאי שהדבר עלול לגרום לידי מכשול. אבל מה שכותבים הגאונים, או כל אלו

המחמירים את החומרות הללו, זה רק אחרי רחצה רגילה, שאין אף אחד בעולם החושב שזה מתיר אותה. א"כ בזה אין שום חשש של מכשול, כי לא יבואו מכך לידי מכשול.

לכן, אינני חושב שזה תירוץ. על רחצה רגילה, אין מישהו בעולם, אין בעל שאינו יודע, שטומאת נדה אינה יוצאת, אלא בטבילה במקוה כשרה של ארבעים סאה. אם זה לא מקוה כשרה, אם זה בריכה או דבר שאינו כשר לפי ההלכה, מים שאובים, אפילו כל המימות שבעולם לא מטהרים אותה. א"כ אין צד כזה, שיבואו לטעות, שברחצה רגילה היא תהיה מותרת, לכן הם לא חששו לכך. על כן, חובה להגיע לתירוצים של החתם סופר.

שאלה מהקהל: אולי נחשוש שבגלל השינוי בהרחקות, שמחמירים יותר בימי הנידות מאשר בימי הליבון, יבואו לטבול לפני ימי הליבון?

תשובת מרן שליט"א: כולי האי לא חיישינן.

ברצוני לסיים ולומר, לגבי מה שהם כותבים, שאין אף אחד החושש ומחמיר בזה, כי הדבר אינו מדוייק. הרי הבאתי שגם אצלם, ישנם כמה פוסקים אשכנזים האומרים זאת. אמנם בפתיחה לשיעורי שבט הלוי כתוב, כי בדורות שלנו, אפילו אנשים קדושים לא נוהגים זאת. לשונו שם בד"ה ויש, הרי אין גם אחד שיזהר ואפילו קדושים ופרושים יעו"ש. אני מבין, שכוונתו לאדמורי"ם. דהיינו כי כל החסידים תלמידי הבעש"ט, אינם עושים זאת. אבל לפחות ישנם מעט היוצאים מן הכלל.

בספר דגל מחנה יהודה [עמ' ל"ג], כותב על מהרי"ץ מסטריץ' – זהו רבי יהודה צבי – ועל בנו רבי אברהם, בזה הלשון, גלוי וידוע שאביו הקדוש וגם הוא ז"ל – דהיינו מהרי"ץ הנז' ובנו רבי אברהם – היו מקפידים מאד, שאשה שפירסה נדה לא תעשה עבורם איזה דבר מאכל, וכל החסידים היו יודעים את זאת.

הגשמי, אלא היה לו חוש ריח רוחני. ובוזה היה מרגיש אם יש בו איזה צד איסור.

וכאשר הובא לפניו זה המאכל, מהבשר ששחט השׁו"ב בלא טבילה, הרגיש תכף, וקרא להשׁו"ב ושאל אותו. והודה ששחט בלא טבילה, וקנס להשׁו"ב והזהיר אותו שלא יעשה עוד הפעם כן.

וזה גלוי וידוע, שהיה לו חוש הרית, שהיה מרגיש תיכף כאשר היה מריח בהמאכל אם יש איזה נדנוד ספק איסור.

מספרים על הנודע ביהודה והבעש"ט, שהם נפגשו פעם באיזה מקום, והיתה איזו שאלה לגבי העוף שהגישו לפניהם. טוב. אז הנודע ביהודה פסק, שהעוף הזה הוא כשר. וכאשר הביאו את העוף לפני הבעש"ט, אמר, כן, הוא כשר, ומותר באכילה. כי אני רואה שאין שורה עליו רוח טומאה.

אמר אז הנודע ביהודה, תראו מה ההבדל ביני לבין הבעש"ט. הוא, בכדי לפסוק האם העוף כשר או לא, עליו לראות אותו, אבל אני יכול לפסוק שהוא כשר גם בלי לראות את העוף... [יש המשך לסיפור זה, אלא שאין פנאי כעת לכך].

ידוע שהבעש"ט אמר על הנודע ביהודה, אתם רואים איך שהוא רזה כזה וכו', אבל שלישי עולם עומד עליו.

בכל אופן, ישנו כאן עניין של אנשים קדושי עליון. לכן, מצד אחד אי אפשר לזלזל בחומרות האלה. רק לצערינו, במציאות שלנו, זה מאד קשה. אני רק אומר, שהדבר אינו מופרך. וכפי שאמרנו, לאחר שראינו גם מה שכתב בספר ארזי לבנון, אני מבין מכך, כי גם בתימן היו הרבה אנשים שהחמירו בזה. שמענו שהיו להם כלים לבד וכו'. מי שיכול לעשות זאת, והדבר לא יזיק לו ב'שלוש בית' וכו', בצורה מכובדת ומתאימה, בודאי שאדרבה,

פעם אחת היה הרה"ק מהרי"צ עם בנו ר' אברהם הנ"ל באיזה עיר. והכינו עבורם איזה סעודה. ובאה שכנה אחת לסייע לבשל, והאשה השכנה לא היתה טהורה. וכאשר הניחו המאכל לפני הק' מהרי"צ הרגיש תיכף, ולא רצה לאכול.

הניחו לפניו את האוכל, והוא לא אכל, כיון שהרגיש שבאוכל הזה שורה רוח טומאה ח"ו. זה לא היה אמור להיות, אבל השכנה נכנסה והתערבה, וכאשר הגישו לו את האוכל הוא לא רצה לאכול.

ושלח את המאכל לבנו ר' אברהם. וכאשר היה רוצה לאכול, והיה מריח מהמאכל, ואמר שגם הוא אין רצונו במאכל כזה. ולא אכל כלל. וחקרו ודרשו על הדבר, עד שנודע להם שבאה אשה שכינה לבשל המאכל, ולא היתה טהורה, ומחמת זה לא היה רצונם לאכול, כי היו מקפידים על הדבר הזה.

א"כ רואים, כי יש גם מתלמידי הבעש"ט שנהגו כך. מאחר שמצאתי כי ישנם כבר כאלה, מסתמא ישנם עוד, רק שהדבר לא נתפרסם.

אבל תבינו, שמדברים על אנשים במדרגות גבוהות. שהרגישו בחוש הריח שישנו איזה ח"ו פחיתות קדושה וטהרה. הדבר לא שינה כאן משהו הלכתי, אבל זאת דרגא של קדושה, ורואים במציאות שהם הרגישו בכך. כאשר תראו את הדרגות שלהם, תבינו זאת. אפילו שוחט, אם הוא לא טבל, הם לא אכלו משחיטתו. אין הלכות כאלה. אבל המציאות היא, שהם היו בדרגות גבוהות כאלה, והם הבחינו מי שחט להם את הבשר ולא אכלו.

שהרי לפני כן [שם באות פ"ב] מובא כך, הרה"ק הנ"ל היה מקפיד מאד שהשׁו"ב יטבול עצמו במקוה קודם השחיטה. פעם אחת לא היה פנאי להשׁו"ב ושחט בלא טבילה. ודרכו היה כאשר הובא לפניו איזה מאכל לאכול, היה מריח קודם אכילה. זה לא שהוא מריח את הריח

מוצש"ק חוקת ובלק ה'תש"פ ב'של"א

קדוש יאמר לו, כי הדברים הללו אינם דחויים ומופרכים, ולא מביאים ח"ו לידי מכשול, אדרבה.

הערה מהקהל: ישנן זקנות שסיפרו לי שכך היה נהוג אצלם בתימן.

תשובת מרן שליט"א: נכון. בחלק מן המקומות. לא כולם.

שאלה מהקהל: זה רק בימי זוב דמה, או גם בימי ליבונה?

תשובת מרן שליט"א: כמדומני שהם לא היו מחלקים. החילוק שאמרת קודם, הוא לפי מה שכתוב בספרים, על ימי קדם, בזמן הגאונים. אבל אינני יודע בתימן ובמרוקו וכו' בדורות האחרונים, מה הם עשו במציאות. נראה לי שהם החמירו תמיד, עד שתטבול כדת וכדין.

והמקום ברוך הוא יערה עלינו ממעון קדשו, רוח טהרה וקדושה לעבודתו ית' שמו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה וליזכו הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

לקי' חדש!

"קול יהודי תימן"

המספר החדש! 07-233-236-42

שלוחה 6



השיעור השבועי

של מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א יועבר בשידור חי כל מוצאי שבת בל"ג האזנה נעימה ומועילה! מחיר שיחה רגילה, חינם לבעלי חבילה ללא הגבלה.

בשם רחמן בשם אשר לו הגדלה ומרומם על כל ברכה ותהלה. בשערה מעלה

בְּשֵׁם רַחֲמָן

ועונה מהללה ויד ושם ותהלה ודיצה וצהלה וזון וחסד

ועונה מהללה ויד ושם ותהלה ודיצה וצהלה וזון וחסד

ומרומם על כל ברכה ותהלה.	ועונה מהללה	בשם אשר לו הגדלה
ויד ושם ותהלה	וזון וחסד וחמלה	בשעה מעלה
ומלוי כל שאלה		ודיצה וצהלה

לַחֲתָן וְלַכֹּלֵה

ודע ישראל הסגלה.	וכשושן יפריחו	ולכל הקהלה הנקהלה
וכבושם יפיו	כויבגו ויצליחו.	ישישו וישמחו

ויפק רצון מ"י:	מצא טוב	מצא אשה
ומי"י אשה משכלת:		בית והון נחלת אבות

1. ב _____ שבא, דהוא _____ לחדש _____, שנת חמשה אלפין ושבע מאה
2. ו _____ לבריאת עלמא, דהיא שנת תרין אלפין ותלת מאה ו _____ לשטרי,
3. למנינא די רגילנא למסני ביה, במאתא _____, ביומא דגן, בזכות אברהם אבונא,
4. איד _____ בן _____ חתנא, אמר לה ל _____
5. בת _____ כלתא פלמא, הוי לי לאנתו כדת משה וישראל. ואנא
6. במימרא דשמיא, אפלה ואיקד ואסובר ואזון ואפרניס ואכסי תיכי, כהלכת גברין יהודאין דפלחין
7. ומיקרין ומסוברין וזנין ומפרנסין ומכסין ית נשיהון בקשוט. ויהיבנא ליכי מהדי פלמיכי
8. כסף זוזי זאנן דאזון סוזי כספא דכנא אַסאַס'ן' סיס'ן' סיס'ן' דחאוו ליכי, ומזוניכי וכסותיכי
9. וספקיכי, ומיעל לחתיכי כאודח כל ארעא. וצביאת כלתא דא והות ליה לאנתו. ודא נדניא דהגעילת
10. ליה _____, הבל נתקבל חתן זה וכן לידו ונעשה ברשותו, וקף הכל על עצמו
11. במלוה ורשו. ודי ירב לה בעלה חתנא דגן במתנתא קמיתא _____, ודרתא במדוד
12. יהודאי במפקנה ומעלנה, וכל צרכה דחאוו לה מארעית תהומא ועד רום דקיעא. ורצה והוסיף לה
13. תוספת בסוף מהרה _____, סך הכל נדניא ומתנתא קמיתא ותוספתא,
14. עולים _____, בד מעיקר כתבה. וכך אמר לנא חתנא דגן, אחריות כתבה
15. דא כלה, עיקר ונדניא ומתנתא קמיתא ודרתא ותוספתא, עם כל שאר תנאי כתבה, קבילית עלי
16. ועל ידנאי כתראי, ועל כל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא, דקניתי ודעתיך אנא
17. למני, מקרקעי ומטלטלי, מטלטלי אנב מקרקעי, בלהון יהון אחדאין וערבאין לכתבה דא כלה,
18. עיקר ונדניא ומתנתא קמיתא ודרתא ותוספתא, לאתפרעא מנהון בחיאי ובתר חיאי, ואפלו
19. מגלמא דאכתפאי. וקנינין סן _____ חתנא דגן, לכלתא _____, דא, על כל סאי
20. דכתיב ומפרש לעיל, קנין שלם חמוד גמור מעקשו, בכלי הכשר לקנות בו, בבטול כל מודעי ותנאי
21. עד סופהון. ושטר כתבה דא, לא כאסכמתא ולא כטפסי דשטרי, אלא כחומר חזק כל שטרי
22. כתבות הנהגות בישראל, וכחזון וכתקון רבותינו זכרונם לברכה. והכל שריר ובריר וקיים:
23. _____ בן _____ יצ"ו
24. _____ בן _____ יצ"ו

וחמלה ומלוי כל שאלה לדרתן ולכלה ולכל הקהלה

וחמלה ומלוי כל שאלה לדרתן ולכלה ולכל הקהלה

אֲשֶׁר לֹא יִשְׁכַּח אֶת אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְעָבָד אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִשְׁכַּח אֶת אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְעָבָד אֱלֹהִים אֲחֵרִים